

НАСОКИ ЗА ПОЛИТИКИ

РЕФОРМИРАНЕ НА НАКАЗАНИЯТА
ЗА НЕПЪЛНОЛЕТНИ

Автори:

Зои Анна КАСАПИ,
Centre for European Constitutional Law

Мария ДОЙЧИНОВА,
Център за изследване на демокрацията

Съфинансирано от
Европейския съюз

Осъдените за престъпления деца се различават от възрастните по своите уникални нужди, уязвимост и потенциал за рехабилитация. За разлика от възрастните, децата все още са в процес на физическо, емоционално и когнитивно развитие и действията им често са повлияни от етапа на тяхната зрялост. Действителното признаване на индивидуалните нужди на осъдените и задържаните деца изисква да им се осигури достъп до образование, подкрепа за психичното здраве, семейна ангажираност и положителни ролеви модели – всички те са от съществено значение за успешната им рехабилитация и реинтеграция в обществото.

Служителите на затворите и пробационните служби, работещи с деца – осъдени на лишаване от свобода или пробация, трябва да притежават специфични компетенции, за да изпълняват своите отговорни и чувствителни по своята същност функции. Тези деца се нуждаят от специализирани грижи и подкрепа, за да бъдат посрещнати нуждите им в процеса на развитие и да се намали вероятността да извършат последващи престъпления. Подходящото обучение гарантира, че служителите на затворите и пробационните служби разполагат с основните знания и умения за ефективно ангажиране на младите хора, адекватна реакция на тяхното поведение, защита на правата им и подобряване на шансовете им за прекъсване на цикъла на престъпността още в ранна възраст.

Всяка страна в ЕС^[1] има уникална система за правосъдие по отношение на непълнолетните, която се произлиза от националните процесуални гаранции и съдебна култура. България и Гърция, например, прилагат специална правна рамка за всички непълнолетни, установена чрез специални разпоредби в техните наказателни и наказателно-процесуални кодекси. В Португалия лицата над 16-годишна възраст са обект на общото наказателно право, но за тях се прилагат и специални правни разпоредби. Кипър, Франция, Германия, Ирландия, Италия, Испания и Швеция са приели специално законодателство в областта на наказателното правосъдие за непълнолетни, което очертава приложимите правила и третирането на непълнолетните извършители на престъпления.

[1]Заклученията се основават на сравнително проучване сред 10 държави от ЕС: България, Кипър, Франция, Германия, Гърция, Ирландия, Италия, Португалия, Испания и Швеция. За повече информация, моля, вижте: ARISA Child „Reforming Youth Corrections: Comparative report assessing the training needs of prison and probation staff working with convicted children“

Въпреки различията в нормативната уредба, във всички разгледани държави се очертават общи нужди, стандарти и съображения, най-вече поради членството им в ЕС и участието им на пространство на свобода, сигурност и правосъдие (според Договора за функциониране на ЕС), което прави достиженията на правото на ЕС в областта на процесуалните гаранции приложими за всички държави членки.[2]

Страните от ЕС прилагат различни подходи към организацията на своите системи за изпълнение на наказанията за непълнолетни. В някои страни обектите и услугите за непълнолетни са изцяло публични, докато в други се прилага смесено публично-частно управление. Освен това в някои държави се наблюдава тревожно сливане на местата за лишаване от свобода за възрастни и непълнолетни. Международните правила изискват децата да бъдат настанявани отделно от възрастните, в специално пригодени за техните нужди заведения.[1] Ограничените публични ресурси в системата на затворите, обаче, са предпоставка за неадекватна инфраструктура, която поставя в непосредствена близост затворническите популации на възрастни и деца. В Кипър например законът изисква децата, изтърпяващи наказание лишаване от свобода, да бъдат държани в специализирани заведения. Въпреки това до момента не са изградени детски центрове за задържане и осъдените деца продължават да бъдат държани в единствения затвор в страната в Никозия. Гърция и България са засегнати от подобни проблеми. Необходимо е да се реформира инфраструктурата, включително да се създадат зони, подходящи за непълнолетни, да се повиши квалификацията на персонала и да се създадат по-добри канали за сътрудничество между съответните органи, занимаващи се с младежката престъпност и рехабилитация.

[2] Вижте сравнителното изследване в рамките на ARISA Child за допълнителни констатации по отношение на минималната възраст за наказателна отговорност, прилагането на процесуални гаранции, както и политиките и практиките, свързани с отказ от наказателно преследване, условията на задържане и прилагането на алтернативни мерки за деца в конфликт със закона.

[3] [Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно правосъдие, съобразено с интересите на детето](#), приети от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 17 ноември 2010 г.

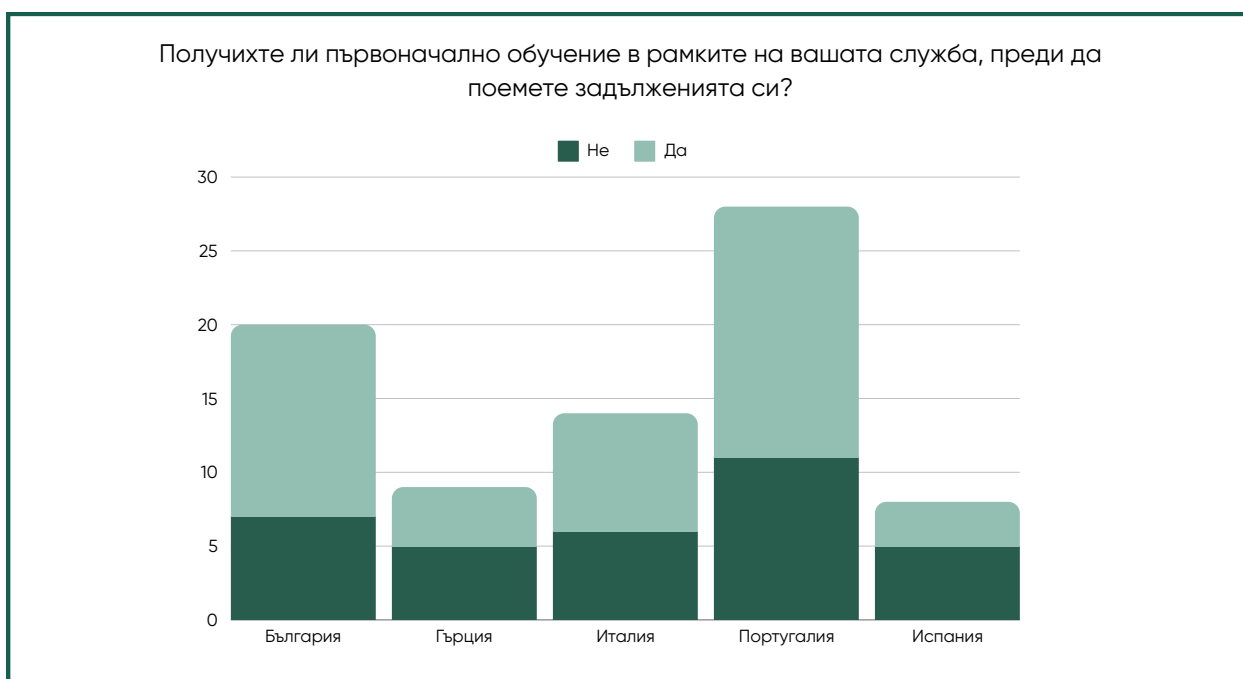
Качественото образование и обучение са от решаващо значение, за да могат служителите на корекционните служби да изградят и поддържат безопасна и подкрепяща среда в рамките на затворите и пробационните служби, като по този начин насърчават положителното въздействие върху младите правонарушители и обществото като цяло. Служителите трябва да разбират основните фактори, които допринасят за младежката престъпност, като например травми, проблеми с психичното здраве и социално-икономически предизвикателства, за да реагират със съпричастност и съобразена с нуждите подкрепа. За тази цел те се нуждаят от съвременно мултидисциплинарно обучение, което редовно да се актуализира и надгражда.

В този контекст в повечето от разгледаните държави по-голямата част от служителите в затворите и надзорните служби са държавни служители, назначени чрез открити конкурси или наети от службите за социално подпомагане. Формалната им квалификация е различна в различните държави, като често се предпочитат специалисти в областта на психологията, социалната работа и образованието.

Обикновено те получават първоначално обучение или въвеждащ курс, но продължителността, съдържанието и начинът на провеждане на обучението варират значително в зависимост от националния контекст. Освен това често срещана практика е служителите в затворите да се прехвърлят от затворите за възрастни в местата за лишаване от свобода за деца чрез обикновена процедура за кандидатстване, без преди прехода да получават специализирано обучение или преквалификация в областта на правосъдието за непълнолетни. Често няма задължително обучение за надзирателите, работещи в отделенията за непълнолетни, когато такива отделения съществуват към затвори и центрове за задържане на възрастни, тъй като те се назначават чрез различна административна процедура от тези, които са наети директно в затворите за непълнолетни. Германия и Швеция предлагат добри примери в това отношение. В Германия

подбраните за служители на затворите и пробационните служби, работещи с деца, преминават през многостранно първоначално обучение с продължителност 2 години, докато в Швеция те получават системно продължаващо обучение, както присъствено, така и дистанционно, за да се информират за всички иновативни и практически аспекти на работата си.

ФИГУРА 1 - Брой на служителите в затворите и пробационните служби, които са преминали първоначално обучение

Източник: Доклад „Reforming Youth Corrections: Comparative report assessing the training needs of prison and probation staff working with convicted children“

Наличието, обхватът и съдържанието на обучението за работа с непълнолетни правонарушители също се различават в отделните страни. Изследването в рамките на проекта на ARISA Child в пет държави от ЕС показва, че:

43%

43% от анкетираните никога не са получавали обучение по правата на децата или принципите на правосъдието, съобразено с интересите на децата, срещу 57%, които са получавали такава;

48%

48% от респондентите самооценяват познанията си за международното право и насоките относно правата на детето и за правосъдието, съобразено с интересите на детето, като сравнително добри, а 44% ги оценяват като основни (3% съобщават за отлични познания, а 5% – за никакви);

52%

По-голямата част от анкетираните (52%) не са преминали интердисциплинарно обучение по детска психология и комуникация, съобразена с интересите на детето, в сравнение с 48% които са преминали такава обучение; най-голямото разминаване в това отношение се наблюдава в България, където 85% са отговорили отрицателно, а 15% – положително;

78%

Въпреки че по-голямата част (78%) от респондентите съобщават, че посрещането на нуждите на децата от различен етнически и национален произход е част от ежедневната им работа, няма данни, че подходящо обучение е било провеждано.

Персоналът на затворите и пробационните служби е сред най-слабо обучените професионалисти в областта на правосъдието в ЕС.

Персоналът на затворите и пробационните служби е сред най-слабо обучените професионалисти в областта на правосъдието в ЕС, както се посочва в годишните доклади за обучението на съдебните служители, издавани от Европейската комисия.[4] Недостатъчното обучение, особено продължаващото, на служителите на пенитенциарните служби, се задълбочава от липсата на единни квалификационни изисквания за тяхното назначаване. Тази липса може да доведе до различно третиране на децата, лишени от свобода или осъдени на пробация, дори в рамките на една и съща юрисдикция. Проучването в рамките на инициативата ARISA Child разкри дефицит на ключови компетентности, които са от съществено значение за работата с деца в конфликт със закона. Това включва знания и умения в областта на детската психология, комуникация, съобразена с възрастта, и обучение по въпросите на многообразието. Последното е особено важно в светлината на увеличеното представителство на деца от различен произход в системите за наказателно правосъдие на някои държави.[5] Според насоките, изготвени от Комитета на министрите на Съвета на Европа, това са основни умения за всички професионалисти, работещи с деца. В насоките се посочва, че: "Всички професионалисти, работещи с деца и за деца, следва да получат необходимото интердисциплинарно обучение за правата и нуждите на децата от различни възрастови групи, както и за производства, които са адаптирани към тях. Специалистите, които имат пряк контакт с деца, следва също така да бъдат обучени да общуват с тях на всички възрасти и етапи на развитие, както и с деца в ситуации на особена уязвимост". [6]

Освен това е важно да се разгледат формите на девиантност в контекста на младежката престъпност, които непрекъснато се променят, особено като се има предвид влиянието на технологиите. Типологията на престъпленията, извършвани от непълнолетни или млади хора, се е променила; докато в миналото те често са се ограничавали предимно до кражби, днес престъпленията срещу личността са по-широко разпространени и разнообразни, а случаите на различни форми на насилие в затворите се увеличават.

[4] На разположение на [уебсайта на Европейската комисия](#).

[5] Респондентите от Гърция, Италия и Испания съобщават за този проблем в рамките на изследването ARISA Child.

[6] [Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно правосъдие, съобразено с интересите на детето](#), приети от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 17 ноември 2010 г., Насоки 14, 15.

Освен това средната възраст на децата, които са задържани под стража или под надзор, става все по-ниска.

Пропуските в обучението на служителите в затворите и пробационните служби показват необходимостта от разработване и прилагане на целенасочени и актуални програми за обучение. Създателите на политики и доставчиците на обучения на национално равнище и на равнище ЕС следва да обмислят въвеждането на редица мерки, подобни на предложените по-долу.

НАСОКИ ЗА ПОЛИТИКИ

Въвеждане на минимални изисквания за квалификация и компетентност с акцент върху правата на децата, психологията, социалната работа и образованието.

Установяването на такива стандарти гарантира, че специалистите, работещи с млади правонарушители, разполагат с необходимите експертни познания и опит, за да се справят ефективно със сложните нужди на тази уязвима група. Официалното обучение в области като правата на детето дава на специалистите задълбочено разбиране на правните рамки и принципите, които са от съществено значение за гарантиране на правата и благосъстоянието на младите правонарушители. Освен това познанията в областта на психологията, социалната работа и образованието са от решаващи за прилагането на холистичния подход, който разглежда факторите, допринасящи за младежката престъпност, и прилага интервенции, основани на доказателства, и съобразени с индивидуалните нужди.

Запълване на пропуските в данните за нуждите от обучение на служителите в затворите и пробационните служби чрез оценки на потребностите с пряко участие на специалистите

Служителите в затворите, пробационните служби и другите сходни институции играят ключова роля в определянето на живота и бъдещето на непълнолетните, за които се грижат. Включването им пряко в процеса на оценка на нуждите, позволява практическите им познания и умения да гарантират, че дейностите по обучение са съобразени с нюансите на предизвикателствата в работата им с млади правонарушители. С включването си в процеса служителите стават активни участници в разработването на програмите за обучение, което засилва чувството им за съпричастност и ангажираност с прилагането на най-добрите практики в ежедневната им работа. Освен това, като системно идентифицират и отстраняват пропуски в обучението, тези органи повишават качеството на грижите, подкрепата и надзора на осъдените деца и увеличават възможностите за тяхната рехабилитация, успешна реинтеграция в обществото и в крайна сметка намаляват дела на рецидивизма.

НАСОКИ ЗА ПОЛИТИКИ

Въвеждане на задължително първоначално и продължаващо обучение с акцент върху практическите и интердисциплинарните елементи

Практиката и интердисциплинарността са жизненоважни характеристики на обучението на тези специалисти. То може да предостави на служителите широк набор от умения, необходими за изпълнение на задълженията им при работа с млади правонарушители. Такова обучение следва да бъде съсредоточено не само върху поддържането на сигурността в местата за лишаване от свобода, но и върху значението на изграждането на конструктивни взаимоотношения, разбирането на детското развитие и прилагането на интервенции, основани на доказателства. Освен това продължаващото обучение гарантира, че служителите са в крак с развиващите се добри практики, законодателните изменения и постиженията в областта на младежкото правосъдие. Включването на знание от различни области дава възможност на специалистите да придобият цялостно разбиране за факторите, влияещи върху поведението на непълнолетните и да са по-добре подготвени да предоставят съобразена с нуждите подкрепа и възможности за рехабилитация.

Насърчаване на обмена на опит между професионалистите с цел подпомагане на трансфера на добри практики

Диалогът и сътрудничеството между пенитенциарните институции, пробационните служби, организациите на гражданското общество и други заинтересовани страни могат да бъдат изключително полезни, тъй като дават възможност на специалистите да споделят ценни идеи, стратегии и успешни примери с колеги, работещи в различен контекст. Този обмен позволява на институциите и служителите да се учат от опита на другите, да определят иновативни подходи и да прилагат практики, които са се оказали успешни. Освен това обменът насърчава културата на постоянно желание за усъвършенстване, като насърчава институциите да оценяват критично своите практики и да търсят нови пътища за професионалната си работа.

НАСОКИ ЗА ПОЛИТИКИ

Редовно преразглеждане на програмите за обучение, за да се обхванат новите тенденции в областта на престъпността сред непълнолетните, включително в сътрудничество с академичните среди и гражданското общество.

Редовното актуализиране на програмите за обучение следва да включва най-новите резултати от научната и изследователската работа в областта на правосъдието за непълнолетните и младежката престъпност, като се вземат предвид различни аспекти, добри практики и иновативни подходи към програмите за обучение. Тъй като колективното ни разбиране за поведението на непълнолетните, грижите, съобразени с преживените травми, и интервенциите, основани на доказателства, продължават да се развиват, е от съществено значение специалистите да имат достъп до най-новите знания. Програмите за обучение трябва да са в крак с научните постижения, за да могат служителите на корекционните системи да посрещнат сложните нужди на младите правонарушители, за които се грижат.

Прилагане на междусекторно обучение и възможности за взаимно учене с цел улесняване на междусекторното сътрудничество

Събирането на специалисти от различни области, като правоприлагане, социална работа, образование, психично здраве и правосъдие за непълнолетни, насърчава съвместния подход за справяне с основните причини за правонарушенията сред младите хора. Междусекторното обучение позволява на участниците да се запознаят с гледните точки, методологиите и ресурсите на други дисциплини, което им дава възможност да развият по-всеобхватно разбиране за детската престъпност и нейните основни причини. Споделянето на най-добри практики, обменът на знания и изграждането на мрежи помагат на специалистите да повишат капацитета си за безпроблемна съвместна работа, да координират интервенциите и да предоставят цялостна подкрепа на младите хора и техните семейства.

НАСОКИ ЗА ПОЛИТИКИ

Въвеждане на насоки и протоколи в подкрепа на работата на служителите в затворите и надзорните служби

Специалистите в много от държавите от ЕС, съобщават за личната си несигурност и неосведоменост за това как да прилагат международните стандарти за правосъдие, съобразено с интересите на детето, и да изпълняват съответните си задължения. Тези усещания се засилват, когато им се налага да разглеждат случаи с допълнителна сложност, като например при деца с психични проблеми или деца от различен културен произход. Затворните и пробационните администрации следва да подкрепят професионалистите в ежедневната им работа чрез конкретни насоки за прилагането на националното стратегическо планиране за правосъдие, съобразено с интересите на децата. Поради това отговорните за национални политики органи следва да обмислят:

- актуализиране на съществуващите или създаване на нови насоки за третиране на деца, осъдени на лишаване от свобода или пробация, въз основа на съответните международни стандарти и норми за правосъдие за деца;
- разработване на протоколи за сътрудничество, включващи всички ключови участници, заедно с поетапни насоки за идентифициране и насочване на уязвимите деца към съответните механизми за подкрепа.
- назначаване на културни медиатори в съдилищата, затворите и пробационните служби.

*„Оценка на риска от изолация на осъдени и обвиняеми лица:
укрепване на капацитета на органите за изпълнение на
наказанията за работа с осъдени непълнолетни“ – ARISA Child*

www.arisa-project.eu

[ARISA Project](#)

**Съфинансирано от
Европейския съюз**

Съфинансиран от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения са единствено на авторите и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или на Европейската комисия. Нито Европейският съюз, нито предоставящият ги орган могат да бъдат подвеждани под отговорност за тях.